

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti

Sharqshunoslik. Востоковедение. Oriental Studies

SHARQSHUNOSLIK
ВОСТОКОВЕДЕНИЕ
ORIENTAL STUDIES

Jurnal websayti:

<https://orientalstudies.uz/index.php/os>

OGAHIY TARIXIY ASARLARI QO'LYOZMALARINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

*Muslimabonu Tursunaliyeva**Tayanch doktorant,**Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti**Toshkent, O'zbekiston**Email: tursunaliyevamuslima97@gmail.com*

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: "Firdavs ul iqbol", "Riyoz ud-davla", "Zubdat ut-tavorix", "Jome ul-voqeoti Sultoniy", "Gulshani davlat", "Shohidu iqbol", qo'lyozma, xattot

Annotatsiya: Ushbu maqolada Ogahiyning tarixiy asarlari qo'lyozmalaridan "Firdavs ul-iqbol", "Riyoz ud-davla", "Zubdat ut-tavorix", "Jome ul-voqeoti Sultoniy", "Gulshan davlat", "Shohidul iqbol" hamda "Rahimqulixonning dushman toyifalari ustida qilgan yurishi" larning o'ziga xos xususiyatlari ko'rib chiqilib, unga bugungi kun qadar Ogahiyshunos olimlar tomonidan berilmagan ayrim xususiyatlar keltirib berilgan. Qo'lyozmalarining hamd va na't qismiga ko'proq e'tibor berilib, uning xususiyatlari ham ochib berilgan. Umumiy xususiyatlaridan har bir asar qo'lyozma nusxalarining xattotlari, inventar raqamlari, o'lchami, xat turi, siyoh turlari, qog'oz turi, saqlanish holati haqida ma'lumot berilishi bilan bir qatorda, asar qo'lyozmalarining fondlari, qo'lyozmalardagi o'xshashlik va farqli tomonlari o'rganilib chiqildi, undagi har bir qo'lyozma ko'chirilgan yili, undagi o'zgarishlar va bu o'zgarishlar mazmunga ta'siri yoritib berildi. Asar qo'lyozmalarida arab harflari ifodalanishi, so'zlardagi xatoliklar, sarlovhalarining berilishi qanday tarzda ekanligi qayd etildi. Adabiy janr nomlari, atoqli otlar, sarlovhalari va baytlari talqinidagi o'ziga xosliklar keltirib o'tilgan. Qur'on Karim oyatlari, Hadisi Sharif namunalari hamda arabiy duolarning ifoda qilish holatlari ham berilishi, uning matnda qanday aks etishi, o'quvchi aynan bu narsa jalb etish uchun ajratilish holatlari haqida ham ma'lumot berildi. Asardagi basmaladan to hotimagacha qanday berilganligi, poygirlingarning ifodalanishi, qo'lyozma matnidan

tashqari matnlarni yozilishining sabablari keltirib berildi. Ayrim qo'lyozmalarida keyinchalik qo'shimchalar kiritilishi, ularning matn ma'no qirralariga ta'siri o'rganildi. Harflardagi chalkashliklar, so'zlarning ifoda etishdagi murakkabodlar talqin etildi.

UNIQUE FEATURES OF THE MANUSCRIPTS OF AGAHI'S HISTORICAL WORKS

Muslimabonun Tursunalieva

PhD student,

Tashkent State University of Oriental Studies

Tashkent, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: "Firdavs ul Iqbal", "Riyaz ud-Dawla", "Zubdat ut-Tawarikh", "Jome ul-Waqeoti Sultani", "Gulshani State", "Shahidu Iqbal", manuscript, calligraphy

Abstract: In this article, from the manuscripts of Agahi's historical works, "Firdavs ul-Iqbal", "Riyaz ud-Dawla", "Zubdat ut-Tawarikh", "Jome ul-Waqeoti Sultani", "Gulshan davla", "Shahidul Iqbal" and "Rahimquli Khan's campaign against enemy groups" The specific characteristics of "walks on categories" are considered, and some features that have not been given to it by the scientists of Agahi until today are given. More attention is paid to the praise and praise part of the manuscripts, and its features are revealed. In addition to the general characteristics of the manuscripts, inventory numbers, size, type of letters, types of ink, paper type, and preservation status of each work, the fund of the manuscripts of the work, The similarities and differences are explored, the year each manuscript was copied, the changes in it, and the effect of these changes on the content. In the manuscripts of the work, the expression of Arabic letters, errors in the words, and how the titles were given were noted. Peculiarities in the interpretation of the names of literary genres, nouns, titles and stanzas are mentioned. The verses of the Qur'an, examples of Hadith Sharif and cases of expression of Arabic supplications, how it is reflected in the text, and the cases where it is separated in order to attract the reader, were also given information. The reasons for writing the texts other than the manuscript text were given, from the basmala to the hatima in the work. Later additions were made in some manuscripts and their effect on the meaning of the text was studied. Confusions in letters, difficulties in expression of words were interpreted.

ОСОБЕННОСТИ РУКОПИСЕЙ ИСТОРИЧЕСКИХ СОБЫТИЙ ОГАХИ

Муслимабону Турсуналиева

PhD студент

Ташкентский государственный университет востоковедения

Ташкент, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: «Фирдавс уль Икбал», «Рияз уд-Давла», «Зубдат ут-Таварих», «Джоме уль-Вакеоти Султани», «Гульшани Давлат», «Шахиду Икбал», каллиграфия

Аннотация: В данной статье взяты из рукописей исторических трудов Огахи «Фирдавс уль-Икбал», «Рияз уд-Давла», «Зубдат ут-Таварих», «Джоме уль-Вакеоти Султани», «Гульшан давла», «Шахидул Икбал». и «Поход Рахимкули-хана против вражеских группировок». Рассмотрены специфические характеристики «прогулок по категориям», а также приведены некоторые особенности, не приданные ему учеными Агахи до сегодняшнего дня. Больше внимания уделяется хвалебной и хвалебной части рукописей, раскрываются ее особенности. Помимо общей характеристики рукописей, инвентарных номеров, размера, вида букв, видов чернил, типа бумаги и сохранности каждого произведения, рукописного фонда произведения, исследуются сходства и различия, год копирования каждой рукописи, изменения в ней и влияние этих изменений на содержание. В рукописях произведения отмечено выражение арабских букв, ошибки в словах, способах давания названий. Отмечаются особенности интерпретации названий литературных жанров, существительных, заглавий и строф. Также были даны сведения о аятах Корана, примерах хадисов Шарифа и случаях выражения арабских молитв, о том, как это отражается в тексте, а также случаях, когда оно разделяется с целью привлечения читателя. Приведены причины написания иных, чем рукописный текст, текстов от басмалы до хатимы в произведении. Позднее в некоторые рукописи были внесены дополнения и изучено их влияние на смысл текста. Толковались путаницы в буквах, трудности в выражении слов.

KIRISH

Ogahiy keng tarmoqli ijodkor bo'lib, uham tarix, ham tarixiy-badiiy, ham tarjima yo'nalishlari bo'yicha o'z asarlarini qoldirgan. Uning ilk tarixiy asarlar ishidan ustoz Munis boshlab qo'ygan, ammo, tamomlay olmagan tarixiy "Firdavs ul-iqbol" asarini yozib tugatdi. Bundan tashqari Xiva xonligi tarixiga oid "Riyoz ud-davla", "Jome ul-voqeoti Sultoniy", "Zubdat ut-tavorix", "Gulshani davlat", "Shohidi iqbol" va "Qasidai nasihat" nomli tarixiy asarlar yozdi. Ushbu asarlar qo'lyozmalarining o'ziga xos xususiyatlari ko'p ilmiy ishlarda talqin qilingan, biz ushbu ilmiy ishda uchraman qismlarini keltirib o'tishga harakat qildik va ularni quyidagicha berdik.

1. "Firdavs-ul iqbol" ("Baxt bog'i" yoki "Baxt-saodat bog'i")

Munis va jiyani Ogahiy qalamiga mansub bo'lib, u afsonaviy rivoyatdan boshlanib, 1825 yilgacha Xorazmda sodir bo'lgan tarixiy voqealarni o'z ichiga oladi. Munis bu asarni yozib tugata olmagan, u qadim zamonlardan boshlab Muhammad Rahimxon (1806-1825) hukmronligining 7-yili, ya'ni 1813 yilgacha bo'lgan voqealarni yozib ulgurgan, 1813- yildan 1825-yilgacha bo'lgan voqelar Ogahiy qalamiga mansub bo'lib, hijriy 1255 (milodiy 1839) yili yozib tugallangan. Asar Xiva xonligi hududida yashovchi o'zbeklar, turkmanlar, qozoq va qoraqalpoq xalqlari tarixini aks

ettiradi. Asarni mukammal nusxasi Munis va Ogahiy qo'lyozmasiga mansub bo'lib 613 bet, asar Samarqand qog'oziga, qora siyoh bilan nastaliq xatida yozilgan.

“Firdavs ul iqbol”ning mazkur nusxasi Rossiya Fanlar Akademiyasining, Sankt-Peterburg bo'limida KP-938 raqami bilan saqlanmoqda, uni rus sharqshunosi A.Kun 1874 yilda topshirgan. Asar keyinchalik, 1856 yilda mulla Nurniyoz ibn mulla Muhammadniyoz tomonidan ko'chirilgan. Asarga 1879 yilda Muhammad Rizo Oxund ibn Muhammad Karim devon tartib bergan.

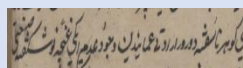
“Firdavsu-l-iqbol”ning to'qqizta qo'lyozma nusxasi mavjud bo'lib {Fанихўжаев Ф. Огаҳий асарларининг тавсифи.– Тошкент: Фан, 1986}, ulardan ikkitasi Rossiya Fanlar Akademiyasi Sankt-Peterburg Sharq qo'lyozmalari intitutida (inv. S 571 (590 oa), Ye-6-1 (590 ov), oltitasi O'zbekiston FA Abu Rayhon Beruniy nomidagi Sharqshunoslik instituti xazinasida (inv. 821/1, 5364/1, 9979/1, 5071, 7422, H. Sulaymonov nomidagi fond. 275/1), yana bir nusxasi esa Xelsinkida {Fанихўжаев Ф. Огаҳий асарларининг тавсифи.– Тошкент: Фан, 1986} saqlanmoqda.

Asarning O'zb FA Abu Rayhon Beruniy nomidagi Sharqshunoslik instituti xazinasida saqlanayotgan qo'lyozmalari haqida quyidagicha ma'lumotlar mavjud { O'zbFA Sharqshunoslik instituti asosiy fondidagi 821/I, 5364/I, 9979/1, 5071, 7422 raqamli qo'lyozmalar }

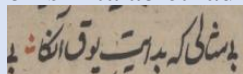
• Birinchi qo'lyozma inventar raqami 821/1 bo'lgan qora rangli bo'lib, jami 422 betni tashkil qiladi va unda ushbu asarni 1-259 betigacha aks ettirgan. Razmeri 26,5x43,5 smni tashkil etadi. Ushbu qo'lyozma saqlanish jihatdan yaxshi saqlangan.

Qo'lyozma qora siyoh bilan yozilgan, lekin ichida qizil rangli yozuvlar ham mavjud. Har betida 26 qatorli matn kiritilgan. Nuqtalar o'miga uch qizil nuqtadan foydalanilgan. Qur'on oyatlari va hadislardan namunalar qizil rangda bitilgan. Poygirlari ham mavjud bo'lib, bir qatorga sig'magan so'zlar bo'lsa, o'sha qatorni ust qismiga ham yozgan joylari bor. Yuqoridagi ma'lumotlar bugungi qadar Ogahiyshunos olimlar tomonidan berilgan ammo quyidagilarni o'rganib chiqdik.

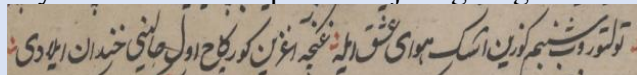
1. Matn berilishda zich berilgan bo'lib, tugallangan fikrni o'quvchi diqqat bilan o'qimasa, topishi qiyin.

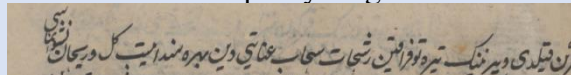
2. Qo'lyozmada harflar nuqtalari ham chalkash berilgan bo'lib, ba'zan “t” harfining nuqtalari pastda berilishi ham kuzatilgan.
3. Sin, nun harflari ham juda o'xshash keltirilgan. “G” va “K” harflari ham deyarli o'xshash yozilgan, ularni farqlab olish uchun o'quvchi eski turkiy tilni mahorat bilan bilishi talab etiladi.

4. Matn ham nazmiy, ham nasriy usulda yozilganligi, asardagi she'riy parchalar berilishi, baytlar orasi uch nuqta bilan ajratilganligida ko'rish mumkin.

5. Ba'zi o'rinlarda so'zlar keyingi so'z bilan ulanib ketilgan. Matndagi so'zlarning harflari uch satrli qilib yozilgan o'rinlari ham juda ko'p.

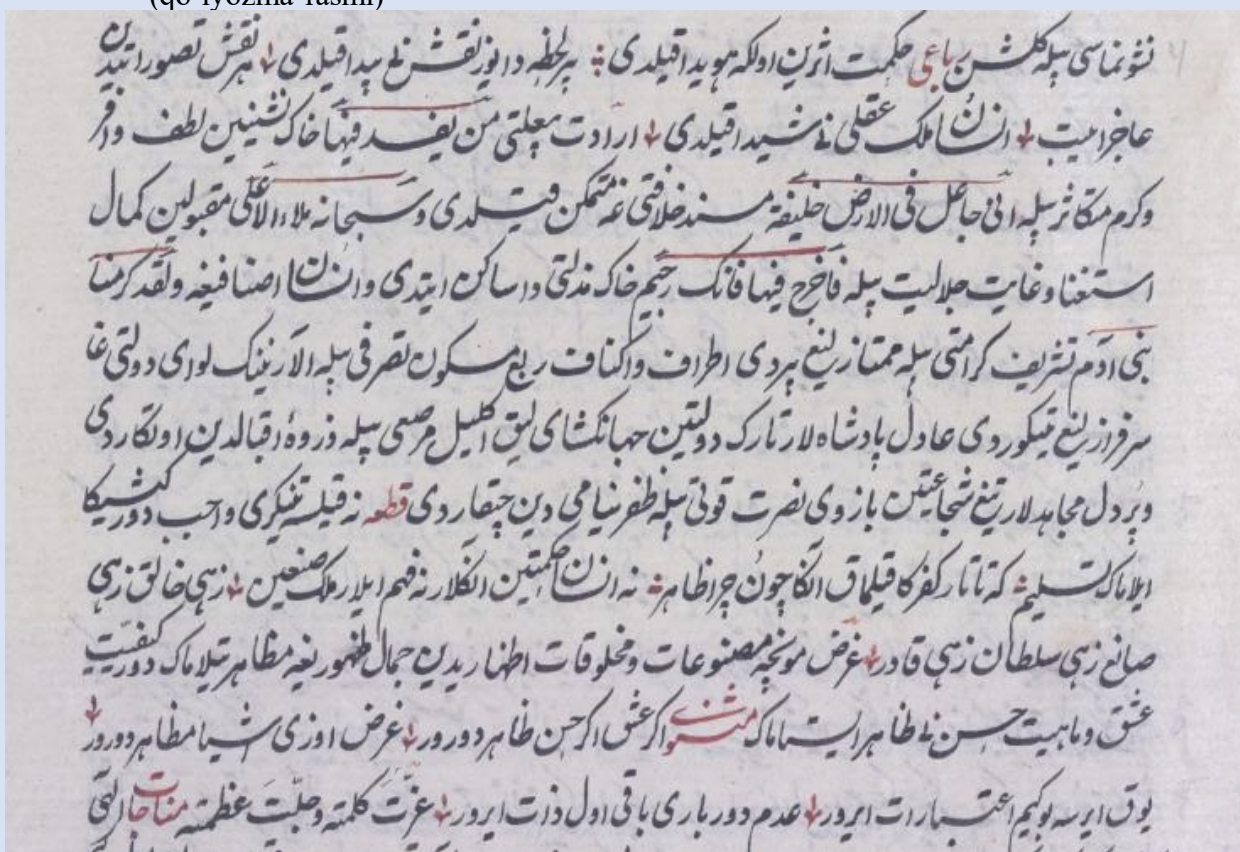

• Ikkinchi qo'lyozma inventar raqami 5364/1 bo'lib, mazkur asarning 1-246 betlarini o'z ichiga oladi. Qo'lyozma jildi qizil hisoblanib, sarlovhallari ham qizil rangda qilib erilgan. Qo'lyozmada qatorlar soni 25 ta tashkil etadi, 1322 hijriy yilda ko'chirilgan.

Qo'lyozma matni 27 qatordan iborat bo'lib, matn berilishi zich tarzda. Qora siyohda asosiy matn berilgan bo'lsa, she'riy janrlar nomlari qizil bilan ajratilgan. She'riy baytlar orasi uch qizil nuqta bilan alohida holatga keltirilgan bo'lsa, Qur'oni Karim oyatlari va hadisi shariflardan

namunalarning tagiga qizil chiziq tortilgan. Yuqoridagi umumiy ma'lumotlar bugungi kunga qadar o'rganilgan, biz quyidagilarni qo'shimcha qilamiz:

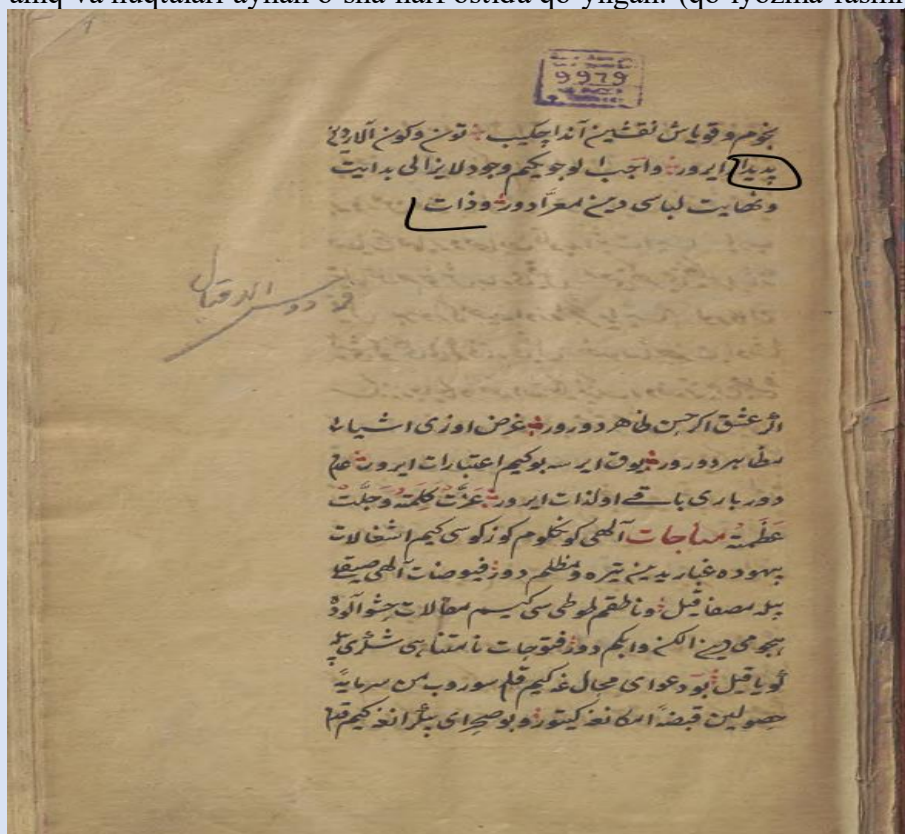
1. Sartlardagi so'zlar o'sha qatorda sig'masa, bo'g'inlari, hatto bir harf ham, satr tepasiga yozilgan.
2. Nuqtali harflar berilishida bir qancha qiyinchiliklar mavjud bo'lib, ba'zan ikki yonma yon kelgan nuqtali harflarning nuqtalari bittasini ustiga yozilganligini ham ko'rish mumkin.
3. "G" harfi k harfi tarzda berilib ketaverilgan.
4. Qur'on oyatlari arabiy tilda berilgan bo'lib, unga hech qanday tarjima va sharh berilmagan.
5. Qo'lyozma matnida turkiy so'z bilan bir qatorda arabiy va forsiy so'zlar tengma teng qo'llanilgan.
6. Hamd va na't qismida arabiy leksemalar juda ham ko'p uchraydi.
7. Dal va wow harflari juda o'xshash bitilgan bo'lib, diqqat bilan o'qish talab qilinadi.
8. Mim va ha (hoi havvas) harflari ham judayam o'xshash berilgan.
9. So'zlar qatorlarda ustunma ustun yozilganligi sababli ba'zan nuqtali harflar nuqtasi boshqa bir so'zning ostidagi so'zga tushib qolganligini ham uchratish mumkin. (qo'lyozma rasmi)

• Uchinchi qo'lyozma inventar raqami 9979/1 bo'lgan qo'lyozma bo'lib, bosh betlari mavjud emas. Sarlovhallari va Qur'oni karimdan keltirilgan oyatlar katta-katta qizil rang bilan berilgan. Biz tomonimizdan quyidagilar aniqlandi:

1. Qo'lyozmaning ayrim betlarida joylar tashlab ketilgan, masalan, 250a betida.
2. U 1321 hijriy yilda ko'chirilgan. Qo'lyozmani boshlanishi mavjud emas.
3. She'riy baytlar qizil uch nuqta bilan ajratilgan.
4. Matnlar har bir betga 17 qatordan berilgan bo'lib, matn tushunarli yozilgan.
5. Ayrim betlarda matnlar tagi qizil bilan chizilgan.
6. Qur'on oyatlari harakatlari bilan ko'chirilgan.

7. Harflar aniq va nuqtalari aynan o'sha harf ostida qo'yilgan. (qo'lyozma rasmi)

• To'rtinchi qo'lyozma inventar raqami 5071 bo'lib, 312 betni tashkil etadi. Biz uning quyidagi xususiyatlarini keltirib o'tamiz.

1. Qo'lyozma matnlaridan tashqari chetlariga izohlar ham keltirilib o'tilgan.
2. Qatorlar soni 23 tani tashkil etadi, ushbu qo'lyozma ilk betlarida kimlar o'qib o'rgangan bo'lsa ismlari yozib qo'yilgan.
3. Ushbu qo'lyozmada 2020 yilning dekabr oyida asarning bir neha sahifalari (284b, 295, 295b) ustida boshqa qog'oz yopishtirilib, unga ham matn yozilgani, tagidagi birinchi matn o'qish uchun yaroqsiz ekanligi aniqlanganligi haqida keltirib o'tiladi. Keyinchalik taqiqotchilar qog'oz ostidagi matnga qiziqishlari tufayli, asosiy sahifa ustiga yopishtirilgan qog'ozlarni har ikki matnga ham zarar yetkazmagan holda ko'chirib olishgan va sahifalar orasiga tikib, o'rnatib qo'yishgan. Shu tufayli kitobda qo'shimcha 3 sahifa (394b/2, 395a/2, 395b/2) paydo bo'lgan. Ushbu amaliy jarayonlar M.Salimov va B.Xodjajeva tomonidan o'tkazilgan.
4. Qo'lyozma matni asosan qora siyohda bitilgan, ammo nazmiy janrlar nomlari qizil bilan berilib, baytlar orasi uch nuqta bilan ajratilgan. Qur'on Karim oyatlari va Hadisi sharif namunalari tagiga qizil siyoh bilan chizilgan. Ayrim betlarida matndan tashqari izohlar keldirilgan, masalan, 3b, 5a, 14 b, 15b, 16b, 45b, 163b shu kabilarda. Matndagi voqea yillari ham matndan tashqari chet tomonlarida yozilgan. Ayrim tarixiy voqealiklar qizil siyoh bilan bitilgan.
5. Qo'lyozma matnida xattot tomonidan biror so'zda hato ketib qolgan bo'lsa, ustida chizib qo'yilgan va to'g'ri so'z o'sha chizilgan so'z ustiga yozilgan. Buni 311b, 274b, 266b shu kabilarda ko'rish mumkin.
6. Ba'zi betlarda siyohrang bilan chizilgan joylari ham mavjud, masalan 9a. Sarlovhalar ham matndan qizil siyoh bilan bitilib ajratilgan.
7. Asardagi inson, ya'ni qahramonlar ismlari ham goh qizil siyohda bitilgan bo'lsa, goh ikki tomondan qo'shtirnoqdek "mim" harfi bilan ajratilgan. Yozuvda harflar noaniq yozilgan joylari ham ko'p uchraydi.
8. Qo'lyozma ustida tamg'a bo'lib, saroy kutubxonasi uchun yozilgan.

• Beshinchi qo'lyozma inventar raqami 7422 bo'lib, 168 sahifani tashkil qiladi. Qo'lyozma yaxshi saqlangan. Yozuvlari keng berilgan. Kitob ham nisbatan katta bo'lib, saroy ahli uchun ko'chirib yozilgan. Biz uning ya'na quyidagi xususiyatlarini berib o'tamiz:

1. Qo'lyozmani boshlanish betlari, ya'ni hamd qismi mavjud emas, ammo so'zlari aniq yozilgan. Qo'lyozma na't qismdan boshlangan.
2. Qo'lyozma atrofiga qora qalamlar bilan izoh bitilgan. Qo'lyozma matni asosan qora siyohda bitilgan bo'lsa, adabiy janr nomlari va sarlovhalarigina qizil siyoh bilan yozilgan. Nazmiy jamdagi baytlar orasi uch qizil nuqta bilan ajratilgan. Qur'on Karim oyatlari va hadishi sharif namunalari tagiga qizil chiziq bilan ajratilgan. Poygiri mavjud. Matn har bir betiga 17 qatordan berilgan.
3. Ayrim so'zlarning oxirgi harflari o'sha so'z ustiga chiqqanligini ham ko'rish mumkin, (12a, 13b bet kabilarda).
4. Ayrim arabiy matnlarda harakatlar ham qo'yilgan, buni 18b, 55b betlarda uchratish mumkin.
5. Qo'lyozmada 35bdan 38a betlarigacha hech qanday matn mavjud emas. Ba'zi o'rinlarda poygilar qator matniga qo'shilib ketish holati ham bor, buni 54a betdagi اميزنا so'zi misolida ko'rish mumkin.
6. Qo'lyozmadagi ayrim so'zlar qator so'zlarining tepasida ham yozilgan.
7. Nazmiy baytlar orasini ba'zi o'rinlarda خ "xo" harfi bilan ham ajratilganini ko'rish mumkin. (82a,b betlar kabi).
8. Ba'zi betlarda matndan tashqari yon tomonlarda ayrim so'zlar eslatma sifatida yozib qo'yilgan.
9. Matnda asar qahramonining duolardagi so'zlar matnda yaqqol ko'zda tashlanishi uchun, harflar chozibroq va aniq katta- katta, keng qilib yozilgan, buni 100a betida uchratish mumkin.
10. Ba'zi o'rinlarda xattot matndagi so'zlarni tashlab ketgan bo'lsa, tashlab ketilgan joydan tepaga qarab nuqtachalar chiqarib, tashlab ketilgan so'zlarni yozib ketgan. (104b betda buni ko'rish mumkin).
11. Qo'lyozma oxirida nazmiy baytlar orasi naqshkor belgi bilan ajratilganligi ham bor, buni 155b betdagi nazmiy baytlarda ko'rish mumkin.
12. Qo'lyozma ayrim betlari yirtilgan, ammo matn asliyatiga putur yetmagan.

• Oltinchi qo'lyozma inventar raqami 275 hisoblanadi { O'zbFA Hamid Sulaymonov fondi). Qo'lyozmada matnlar tiniq berilgan, sarlovhalar qizil rang bilan ajratib berilgan. Ushbu qo'lyozma judayam kata o'lchamda bo'lib, qog'oz ham ancha eskirganligini ko'rish mumkin. Qo'lyozma betlari yirtilgan joylari ham bor. Matn har bir betga 29 qatordan yozilgan. Matn qora siyohda yozilgan bo'lib, adabiy janr nomlari, sarlovha nomlari qizil siyohda yozilgan. Arabiy matnlar, ya'ni oyatlar va hadislar tagiga qizil chiziq tortilgan. Nazmiy baytlar orasi uch nuqta bilan ajratilgan. Matndagi nuqtali harflar nuqtalari ba'zi o'rinlarda boshqa harflar ostiga va ustiga tushib qolish holatlari bor. Matn tagiga poygilar berilgan. Qo'lyozmada betlar kitobdan ajralib qolgan holati ham mavjud. Ushbu ma'lumotlarga biz tomonimizdan quyidagilarni berib o'tamiz:

1. Ba'zi joylardagi matn qora siyohda, to'q shaklda yozilgan, masalan, 8a qismning 15 qatordagi "Ya Nuh alayhi salom" so'zi. Asardagi payg'ambarlar ismlari va podshoh ismlari qizil siyoh bilan ajratib yozilgan.
2. So'zlar orasida bo'yalib ketgan joylari ham mavjud, masalan, 28b betidagi 28-29 qatorlar, 107a 27-qatori yoki 42a 3-4 qatorlarida ko'rish mumkin.
3. Betlar arabiy raqamlar bilan qo'yilgan.
4. Qo'lyozma matnidani tashqari yon tomonlarida eslatmalar ham mavjud, 109b, 135b, 152a.
5. Xato ketib qolgan so'zlar ustiga qizil siyoh bilan chiziq tortilgan, bu holatni 76b 14 qatorida, 147b 2 qatorida ko'rish mumkin.

6. Qatorlar oxiridagi harflar cho‘zibroq yozilgan. 149b va 150a qatorning 19-20 qatorda siyoh to‘kilgani sabablimi, matn so‘zlari mushkuldur.
7. Asarning xotimasida asar ko‘chirilib o‘tilgan yil 1327 hijriy yil yozib qo‘yilgan.

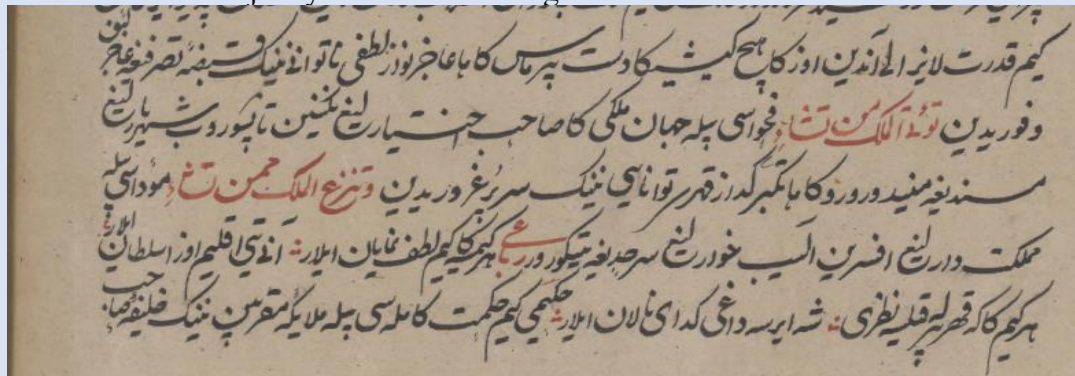
“Riyoziy ud-davla” (“Davlat riyozatlari”)

Ushbu 1825 yildan 1842 yilgacha Xorazmda bo‘lgan voqealarni o‘z ichiga oladi. Bu asar Ogahiy tarafidan hijriy 1260 (milodiy 1840) yilda yozilgan. Ogahiy bu asarni yozishda o‘sha davr tarixchilarining an‘anasiga muvofiq hamd va na‘t bilan boshlaydi. Dastlab o‘z hayoti haqida qisqacha gapirib, Xiva xoni Olloqulixonga maqtovlar bag‘ishlaydi. Undan so‘ng tarix ilmiga ta‘rif berib, bu asarning yozilishiga sababchi bo‘lgan shaxslar haqida gapiradi. So‘ngra Olloqulixonning tug‘ilishidan boshlab, to‘vafotigacha Xorazmda bo‘lgan tarixiy voqealarni bayon etadi.

Asar orqali Ogahiyning hayot yo‘li va ijodiy faoliyatini ham o‘rganish mumkin. Bu asarning bir necha nusxasi Rossiya Fanlar akademiyasi Sharqshunoslik institutining Sankt-Peterburg bo‘limida, shuningdek, bir necha nusxasi O‘zbekiston FA Sharqshunoslik institutining qo‘lyozmalar fondida saqlanmoqda. { O‘zb FA Sharqshunoslik instituti asosiy fondidagi 821/II, 5364/II, 7474 raqamli qo‘lyozmalar }

- Birinchi qo‘lyozma O‘zbekiston FA Sharqshunoslik instituti fondidagi 821/II raqamlik nusxa yaxshi saqlagan bo‘lib, nasta‘liq xatida, qora siyoh bilan ko‘chirilgan. Matn 25 satrdan iborat. Boblar nomlari va ajratilgan so‘zlar qizil siyohda o‘sha davr an‘anasiga xos ravishda kitobat qilingan. Asar 1298/1880-81 yili ko‘chirilib, 117 varaqdan iborat, o‘lchovi 26,5x43,5 sm. Kotibi Mulla Muhammadrizo ibn Muhammadkarim devon. Ushbu asar qo‘lyozmaning 269-385 betlarini o‘z ichiga oladi. Ushbu ma‘lumotlar bilan bir qatorda quyidagilarni havola etamiz:

1. Matn judayam zich berilgan.
2. Ayrim nuqtali harflarning nuqtalari tushub qolgan. Adabiy jamlardan qit‘a, ruboiy, munojaat, musanna va boshqalar qizil harflar bilan yozilgan bo‘lib, baytlar orasi qizil uch nuqta bilan ajratilgan.
3. Qur‘on oyatlari qizil rang bilan arabiy tilda yozilgan, ammo uning sharh va tarjimasi berilmagan.
4. Poygir mavjud.
5. Harflar va so‘zlar judayam chalkash berilgan.

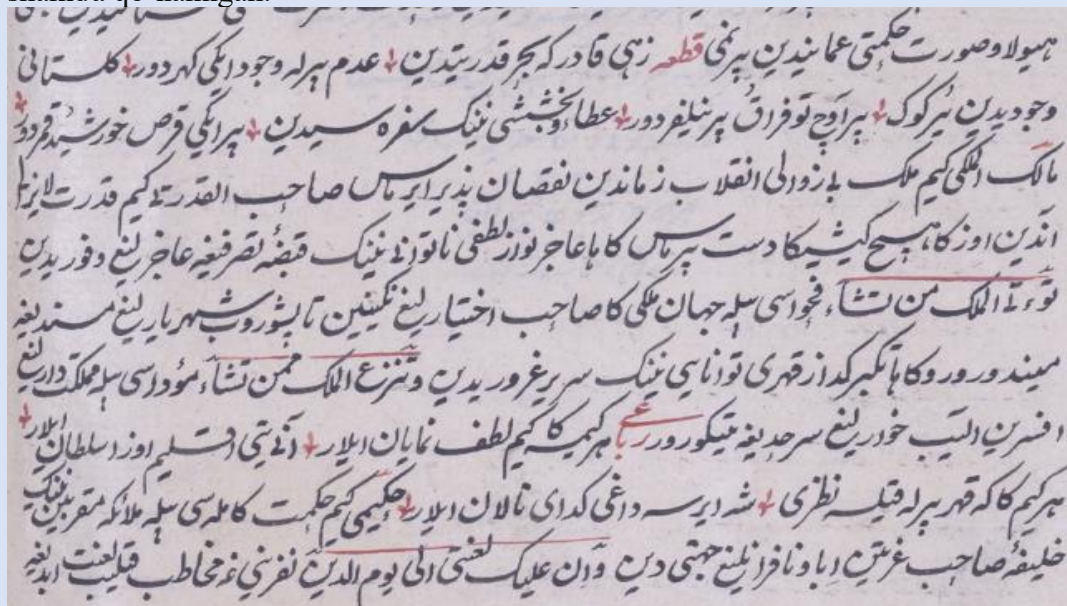

- Ikkinchi qo‘lyozma 5364/II raqamli mazkur asarning nusxasi ham yaxshi nasta‘liq xatida ko‘chirilgan. Qora siyohda qo‘qon qog‘oziga ko‘chirilgan, matni 25 satrdan iborat. Qo‘lyozma Muhammad Rahimxon II Feruz buyrug‘iga ko‘ra 244 varaqda ko‘rsatilishicha 5 rajab 1321-1904 yil 27 sentyabrda ko‘chirilgan.

Mazkur xususiyatlariga biz tomonimizdan quyidagilarni keltirib o‘tamiz:

1. Boblar nomi va ajratilgan so‘zlar qizil siyohda berilgan.
2. Kotibi Mulla Muhammadrizo ibn Muhammadkarim devon. Biroq 345 varaqdan boshlab, xat biroz o‘zgargan, bundan asarning davomini boshqa kotib ko‘chirgan, degan xulosaga kelish mumkin.
3. Qo‘lyozma basmala bilan boshlangan, hamd va na‘t qismi berilgan.

4. She'riy janrlarning nomlari qizil harflar berilgan bo'lib, baytlar orasi qizil uch nuqta bilan ajratilgan. Qur'on oyatlari va hadisi sharif namunalari qizil bilan chizilgan. Poygir ham mavjud. Qo'lyozma matni ham nasriy, ham nazmiy shaklda yozilgan.
5. Ayrim joylarida so'zlar qizil bilan yozilgan bo'lib, masalan "amma baad" kabi so'zlar.
6. Hamd va na'at qismlarida eski turkiy tildan tashqari arabiy, forsiy so'zlar bir xil shaklda qo'llanilgan.

• Uchinchi qo'lyozma 7474 raqamli bo'lib, hijriy 1321 (milodiy 1903) yilda ko'chirilgan. Nasta'liq xatida yozilgan. 191 sahifadan iborat. Har sahifa 13 qatorni, 15,5x25 smni tashkil etadi. Ushbu qo'lyozma boshida izoh yozilgan bo'lib, bunda ushbu asarning boshqa qo'lyozmalari haqida yozilgan. Qo'lyozma judayam yaxshi saqlangan bo'lib, undagi yozuvlar aniq va harflar yaqqol yozilganligi bilan boshqa qo'lyozma matnlaridan farqlanib turadi. Sarlovha, arabiy matnlar, adabiy janr matnlari, nazmiy baytlar orasi uch nuqta qizil siyoh bilan yozilgan. Har bir varoqda poygir berilgan. Olimlarimiz tomonidan berilgan xususiyatlarga biz quyidagilarni qo'shimcha qilamiz:

1. Matn berilish davomida 47b varoq bo'sh qoldirilgan.
2. Asar matnida bo'yali ketgan, xato qilib chizilgan, yon tomonlaridagi izohlar keltirish kabilar mavjud emas.
3. Matn so'zi agar qatorga sig'masa ustiga yozib qo'yishlik holati bor.
4. Qo'lyozmaning matnini yakunidan so'ng qo'shimcha ikki varoq ajratilgan.
5. Matn nazm va nasriy aralash usulda berilgan.

• To'rtinchi qo'lyozma 275 raqam bilan {O'zb FA Hamid Sulaymonov fondi} saqlanadi. Ushbu asar "Firdavs ul-iqbol" asaridan keyin 201b betdan boshlanadi. Asosiy matn 202a betdan boshlanib, betning o'rtaroq qismida basmala bilan boshlangan. Matn har bir betiga 29 qatordan berilib, poygiri mavjud. Matn qora siyohda yozilgan bo'lib, adabiy janr nomlari, baytlari orasidagi uch nuqtalar qizil siyoh bilan ajratilgan. Arabiy matnlar tagiga qizil siyoh bilan chiziq tortilgan. Asar hamd, na't qismlardan boshlanilgan. Ushbu umumiy xususiyatlarga qo'shimcha qilib aytish mumkinki:

1. Matnda ayrim xato berilgan so'zlarni ustiga qizil siyoh bilan chiziq tortilgan, 203a betining 26 qatorida, 219a betning 10qatorida uchratish mumkin.
2. Qo'lyozma matnidagi tashqari yon tomonlarida eslatmalar yoki izohlar mavjud, 205b, 206b, 207a betlarda.
3. Matnda sarlovhalar ham aniq qizil siyoh bilan ajratib yozilgan. Agar matnda biror bir so'zning harfi o'sha qatorning tugallashida sig'may qolsa, matning yuqori qismiga yozib ketilgan, 217b betning 1-qatorida ko'rish mumkin.
4. "Kaf" va "gaf" harfi ajratilmagan, bir xil shaklda "kaf" kabi yozilib keltirilgan.

5. Ba'zi o'rinlarda so'zlar boshqa so'zlar ustida yozilganligini uchratish mumkin.
6. Nuqtali harflarda ham chalgashliklar mavjud.
7. So'zlar orasida bo'yalgan holatlarini ham uchratish mumkin.
8. Yil nomlari hijriyda matndan tashqari berilgan joylari mavjud.
9. Qo'lyozma jildidan ajralib ketgan betlari mavjud. Asar qo'lyozmaning 300a betida yakunlangan. Uning oxirida hijriy 1327 yil yozilganli berilib ketilgan.

Mazkur asarning yana ikki nusxasi Rossiya FA qo'lyozmalar instituti fondida saqlanadi. Ularning birinchi 113 varaq, ikkinchisi 256 varaqdan iborat. Ikkovi ham nasta'liq xatida yozilgan.

“Zubdat ut-tavorix” (“Tarixlar qaymog'i”)

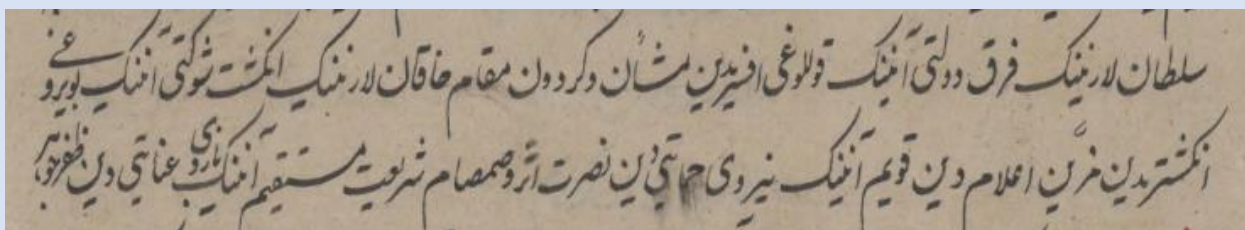
XIX asr Xorazm tarixiga oid asosiy qo'lyozma manbalardan yana biri 1262 (1845-1846) yili Ogahiy tarafidan yozilgan “Zubdat ut-tavorix” nomli asardir. Bu asar “Riyoziy ud-davla” asaridan keyingi davrni, ya'ni 1843 yildan 1846 yilgacha Xorazmda bo'lgan tarixiy voqealarni o'z ichiga oladi.

“Zubdatu-t-tavorix”ning besh qo'lyozma nusxasi yetib kelgan bo'lib, ulardan biri Rossiya Fanlar akademiyasi Sankt-Peterburg Sharq qo'lyozmalari institutida (Ye 6 – V (590 ob) ashyo raqami ostida, yana biri Sankt-Peterburgdagi Rossiya Milliy kutubxonasida (sobiq S. Shedrin nomidagi Davlat xalq kutubxonasida) T.N.S. – 22 ashyo raqami bilan, uchasi O'zb FA Abu Rayhon Beruniy nomidagi Sharqshunoslik institutida (821/111, 5364/111, Hamid Sulaymonov fondi, 275/11) saqlanadi.

Asarning Toshkentdagi nusxalari qisqacha tavsifi quyidagicha:

- Birinchi qo'lyozma O'zbekiston FA Sharqshunoslik institutining qo'lyozmalar fondida bu asarning ikki to'liq nusxasi saqlanmoqda. Bu asarning 821/III raqamli nusxasi yaxshi nasta'liq xatida qora siyoh bilan qo'qon qog'oziga yozilgan. Sarlavhalar qizil siyoh bilan yozilgan. “Zubdat ut-tavorix” tarixiy asar bo'lsa-da, yuksak badiiy mahorat bilan yozilganligining guvohi bo'lish mumkin. Matn har bir betda 25 qatordan berilgan. Qur'on oyatlari va Hadisi sharifdan namunalar qizil rang bilan berilgan. Poygir berilgan. Yuqoridagi ma'lumotlar olimlar tomonidan berilgan, biz unga quyidagilarni qo'shimcha qila olamiz:

1. Yozuvda so'zlar va harflardagi nuqtali harflarda chalgashlik bor.
2. Qatorlardagi matn so'zlari uch sartil berilishi ham o'quvchini biroz chalg'itish yuz beradi.
3. Sin, pa, ba, mim harfi uzun shaklda berilgan .

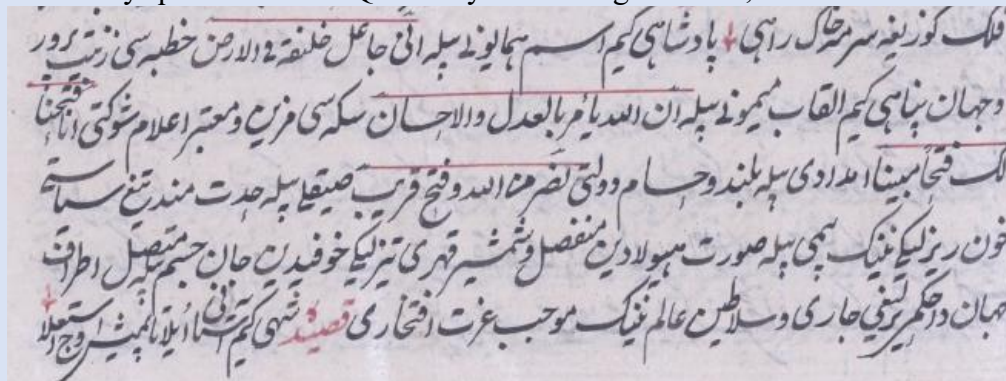

Asarning avvali: «Siposi vofir tuhfası ul sultoni azamat nishon ostonig'a nisordurkim...», so'zlari bilan boshlanib, oxiri: . «Donish ahlining xotiri xatirlariga ma'lum bo'lsinkim, bu muxtasarning (Zubdat ut-tavorix) ta'lifi (Rahimqulixonning) vafotidan so'ng sanai hijriya 1262 yilda ilon yili rabi ul-avval oyining to'rtida, dushanba kuni [1845 2 mart] ihtimom topdi. Sahvu xato va nuqsonin ayb qilmay ma'zur tutsinlar, balki lutf va karam ko'rguzib, isloh bersinlar... Tammam ul-kitob sanai 1279 /1879-80. Roqimi in kitob Mulla Muhammadrizo ibn Muhammadkarim devon marhumiy» so'zlari bilan tamom bo'ladi. Asar 50 varaqdan (386b-435a) iborat. Asarning 821/ II raqamli nusxasi ham nasta'liq xatida yozilgan bo'lib, 50 varaqdan iborat. Mulla Muhammadrizo ibn Muhammadkarim devoni tomonidan qo'lyozma Muhammad Rahimxon II Feruz buyrug'iga ko'ra 1279/1879-80 yili saroy kutubxonasi uchun ko'chirilgan.

- Ikkinchi qo'lyozma 5364/III raqamli nusxa bo'lib, u hijriy 1260 yil (milodiy 1844 yil) yozilgan. Hijriy 1321 yil (milodiy 1903 yil) ko'chirilgan. Asar 54 sahifani tashkil etadi. 418-

365 sahifalarni o‘z ichiga oladi. 25 qator, 28x43 sm tashkil etadi. Biz bularga quyidagilarni qo‘shimcha qilamiz:

1. Matn judayam zich berilgan.
2. Qur‘on Karim oyatlari va Hadisi sharif namunalari berilgan bo‘lib, uni tagi qizil bilan chizilgan.
3. Nazm qismida baytlar orasi uch nuqta bilan ajratilgan.
4. Nasriy qismida asosan Qur‘on oyatlari berilgan bo‘lib, izohlari ham nasrda berilgan.

• Uchinchi qo‘lyozma Hamid Sulaymonov fondida bo‘lib, u inventar raqami 275 II ostida saqlanib, Mulla Xudoyi Birkon tomonidan hijriy 1329 yil ko‘chirilgan. O‘lchami 27,5x48 sm tashkil etadi. Sahifalar soni 300-332 varaqdan iborat. Har sahifada 29 yo‘l matn berilgan. Yozuvi nasta‘liq. Asar matni basmala bilan boshlangan. Hamd qismi yarim betcha berilib, na‘at qismiga o‘tilgan. Asarning matni asosan qora siyoh bilan bitilgan, Adabiy janr nomlari, atoqli otlar, sarlovhallari va baytlari orasidagi uch nuqta, hamda arabiy matnning tagidagi chiziqqlar qizil siyoh bilan bitilgan. Ushbu xususiyatlar bilan bir qatorda:

1. Matn so‘zlari bir muncha qiyinroq yozilgan bo‘lib, ba‘zi o‘rinlarda so‘zlar bir birini ustida yozilganligini, ba‘zi o‘rinlarda nuqtali harflarni chalqash shaklini ko‘rish mumkin.
2. Dal, waw va ro harflari deyarli o‘xshash bo‘lsa, kaf va gaf harflari kaf shaklda yozilgan.
3. Matnda ruboiy, g‘azal, munjoat qit‘a kabi adabiy janrlarni uchratish mumkin. Matnda xato ketgan so‘z ustiga qizil siyoh bilan chizib qo‘yilgan, (312b betning 14-qatorida).
4. Matndagi ayrim so‘zlar judayam to‘q yozilgan bo‘lib, bu ba‘zan so‘zlarni bo‘yalishiga olib kelgan.
5. Poygir bu asar matnida ham berilgan.
6. Asarda asosiy mavzu matnlari ham qizil siyohda bitilgan, buni 314b betning 13-16 qatorida hamda, 315b betning 23-28 qatorgacha, 334b 16-21 qatorgacha berilgan matnda ko‘rish mumkin.
7. Ushbu asar matni yozilgan betning jildidan ajralish holatlari bor.
8. Matnda yana alif harfi so‘zlarda ajralgan holatda ham yozilgan.
9. Sin, sa, shin harflari esa cho‘zilibroq yozilgan.
10. Qo‘lyozma oxiriga kelib qog‘ozlar yopishitirilgan bo‘lib, matnga teskari ravishda yopishitirib qo‘yilgan.
11. Asar matni nazmiy baytlar bilan xotima topib, albatta ko‘chirilgan hijriy 1328 yil bitilgan va saroy tamg‘asi qo‘yilgan.

“Jome ul-voqeoti Sultoniy” (“Sultonlik voqealarini jamlovchi”)

Ushbu asar 1856 yili yozib tugallangan bo‘lib, unda uch nafar Xiva xoni – Muhammadaminxon (1846-1855), Sayid Abdullaxon (1855) va Qutluqmurodxon (1855-1856) davri tarixi hikoya qilinadi. Mavjud tarixnavislik an‘anasiga muvofiq, asarda xonlarning harbiy yurishlariga keng o‘rin ajratilgan. Ayni paytda, biz bu yerda qo‘shni davlatlar bilan elchilik almashish, turli shaxslarning mansablarga tayinlanishi, tavallud va vafot sanalari, xonlikda amalda

oshirilgan bunyodkorlik ishlari (madrasalar qurilishi, kanallar chiqarish va hokazo) va boshqa qator mavzularga doir ma'lumotlarni topishimiz mumkin.

Matn asarning Sankt Peterburg va Toshkentda saqlanayotgan ikkita mavjud qo'lyozmasi asosida tuzilgan. Shuni ta'kidlash joizki, barcha qo'lyozmalarni sinchiklab tadqiq qilgan N. Toshev O'zbn FA Sharqshunoslik institutida saqlanayotgan Toshkent nusxasi Ogahiyning dastxati ekanligini isbot qildi. Bu hol esa matnning ishonchligini oshirishi barobarida Ogahiy ijodini yanada chuqurroq tadqiq etish uchun ham juda muhimdir.

Mazkur nashr adabiyotshunoslarga Ogahiyning nazmiy merosini ham yanada to'liqroq tadqiq qilish uchun imkoniyatlar yaratib berdi. "Jome ul voqeoti sultoniy"da jami 160 ta o'zbek va fors tillaridagi she'riy parchalar keltirilgan bo'lib, bularning aksariyati muallifning o'z qalamiga mansubdir.

Matn olti turdagi ko'rsatkichlar (shaxs ismlari, joy nomlari, toifalar, mansablar, Qur'on oyatlari, hadislar ko'rsatkichlari)dan tuzilgan bo'lib, ular kitobdan foydalanishni ancha qulaylashtiradi.

Asarning 9786 raqam bilan saqlanayotgan qo'lyozma - nasta'liq yozuvida yozilgan bo'lib, 310 sahifani tashkil etadi. Har bir sahifada 17 qatorli matn berilgan. Poyriqlari ham mavjud. Asar o'lchami 14,5x25,5 smni tashkil etadi. Qo'lyozma yaxshi saqlanmagan. Mazkur xususiyatlarga biz quyidagilarni qo'shamiz:

1. Qo'lyozma matni qora bilan, Qur'on oyatlari va nazm aks etgan joylari qizil bilan aks etgan.
2. Matn yozuvlarida chalqashlik bor, qog'ozlarida qorayishlar mavjud.
3. Nuqtali harflar nuqtalari bir birini ustiga chiqish aks etgan. Ayrim betlarida matnni yon tomonlarida so'zlar aks etgan. So'zlardagi sin, gaf, kaf, mim, dal va waw harflari judayam chalkash berilgan.
4. Matnni o'qishga qulay tomoni undagi so'zlar ajratilib, aniq qilib berilganligi bo'lib, o'quvchi diqqat bilan o'qisa, matn mazmuni tushunishi osonlashadi.
5. Qo'lyozma judayam yomon saqlangan bo'lib, qog'ozlari sarg'aygan bo'lsa ham ushbu asarni hozirda bitta qo'lyozmasi sifatida ko'rish mumkin.
6. Matnda so'zlardagi qo'shimchalar ba'zi joylarda so'zlardan ajratilganligini ko'rish mumkin. Bir qatorga to'rt va besh so'zlardan iborat.
7. Qo'lyozma matni "Bismillahir rohmanir rohiim" kalomi bilan boshlanib, hamd, na't qismlari, asosiy qism va xotimadan iborat.
8. Qator so'zlari biror harfi o'sha qatorga sig'masa qatorning tepasiga o'sha harf yozilgan joylari ham mavjud.
9. Qo'lyozmada asosan kaf va gaf harflarini ajratish qiyin.

"Gulshani davlat"

"Gulshani davlat" 1865 yilda yozilgan bo'lib, Sayid Muhammadxon davriga bag'ishlangan. Bu asarning uchta qo'lyozmasi mavjud bo'lib, ikkitasi Sankt-Peterburgda, bittasi O'zb FAAbu Rayhon Beruniy nomidagi Sharqshunoslik qo'lyozmalar institutida saqlanadi. O'zbekiston Fanlar akademiyasi Abu Rayhon Beruniy nomidagi Sharqshunoslik qo'lyozmalar institutida saqlanayotgan qo'lyozma 7572 raqam ostida bo'lib, hijriy 1321 (milodiy 1904) yilda ko'chirilgan. Nasta'liq yozuvida yozilgan. Asar 283 sahifani tashkil etadi. Har bir sahifada 13 qator matn berilgan. Asar kitobining o'lchami 15x23,5 smni tashkil etadi. Mazkur xususiyatlarga quyidagilarni qo'shimcha qilib o'tamiz:

1. Asarni matni basmala bilan boshlanadi.

2. Arabiy harflarning yozilishida bir muncha qiyinchilik mavjud. Yozuv, asosan, qora siyoh bilan yozilib, adabiy janr nomlari, baytlar orasidagi uch nuqta va arabiy matnlar ostidagi chiziq qizil siyoh bilan yozilgan. Asar har bir bobining matni ham nasriy, ham nazmiy usulda yozilgan bo'lib, unda munajat, bayt, fard kabilardan tashqari, Qur'on oyatlari va hadishi sharif namunalari ham keltirilgan. Matn tagiga poygir berilgan. Asarning asosiy mazmunini tashkil qiluvchi matnga yetganda, uning sarlovha qismini masnaviy usulda qizil siyoh bilan yozilgan.

Ayrim joylarda harflar ustida siyoh bo‘yalib ketish holati ham mavjud, buni 90a betining 7 qatorida ko‘rish mumkin.

3. Matndan tashqari yon tomonlarida matnda chalkash berilgan so‘z va so‘z birikmalarni qo‘lyozma yozilgandan keyinroq to‘g‘ri shakli aks ettirganini uchratish mumkin, masalan, 223 b betning 10 qatoridagi *ارنا شين غازى آباد* so‘zlarining ushbu shaklda chet qismida yozib qo‘yilgan.

4. Qo‘lyozmaning 279 a betidan boshlab faqat she‘riy masnaviy usulda matn yozila boshlangan bo‘lib, afsuski qo‘lyozmaning oxirgi varaqlari mavjud emas. Asarning xotima qismi yo‘q.

5. Qo‘lyozma matndagi so‘zlarning oxirigi harflari o‘sha so‘zning boshqa harflar ustiga chiqarib ham yozib qo‘yilgan.

6. Asar matni turkiy, arabiy va forsiy so‘zlardan tashkil topgan.

7. Asarning kirish qismi va asosiy qism matnining yozuvida har xillik mavjud. Kirish qismida matn xarflari cho‘zilibroq yozilgan bo‘lsa, asosiy qismda esa zichlik asosiy mezonni kasb etgan.

“Shohidi iqbol”

“Shohidi iqbol” (“Iqbol shohidi”) asar Muhammad Rahimxon soniy davriga bag‘ishlangan bo‘lib, 1865-1873 yillar voqealarni yozish bilan uzilib qolgan, ayrim sahifalarida suv dog‘lari bor, Qo‘qon qog‘oziga, sarlavhalari qizil siyoh bilan yozilgan, qizil charm muqovada, ko‘chiruvchining ismi va yili ko‘rsatilmagan, 227 varaq, 14-25 sm o‘lchamda. Asarda faqat Xorazm tarixi emas, Buxoro amirligi va Qo‘qon xonlarining Rossiya bilan olib borgan urushlari, bitimlari va uning oqibatlarini mukammal ravishda yoritilgan.

“Rahimqulixonning dushman toyifalari ustida qilgan yurishi”

Ushbu asarning nomi aniq emas, uni 9981 inventar raqam ostidagi qo‘lyozma izohida “Zubdatul tavorih” yoki “Jam’ ul tavorih” larda ushbu mavzuda so‘z ketganligi, ammo aynan yo‘qligi haqida keltiriladi. Bu ham Ogahiy asari bo‘lib, nasta’liqda yozilgan. Sahifalari 124 varaq, 1-124 varaqqa, 11 qatorli matn, o‘lchami 13,5x23 smni tashkil etadi. Biz uning quyidagi xususiyatlarini berib o‘tamiz:

1. Ushbu qo‘lyozma matni an’anaviy “basmala”siz boshlagan bo‘lib, och qizil siyoh bilan matn berib ketilgan. Matn hamd qismdan boshlangan va xulosa bilan tugallangan.
2. Asarning matni ham nasriy, ham nazmiy usulda yozilgan. Adabiy janr nomlari, baytlar orasidagi uch nuqta och qizil siyoh bilan ajratilgan.
3. Matndan tashqari qo‘lyozma chetlarida izohlar berilgan, 5a, 8a 26a va b betlari kabilarda.
4. Izohlarda asosan atoqli ismlar nomlari, tarixiy voqealik nomlari keltirilgan.
5. Qo‘lyozmaning 10b, 24b, 67b va oxirgi 125b betlarida ko‘k rangli muhr mavjud.
6. Matn so‘zlari aniq berilgan, ammo matn so‘zlari bir qatorga sig‘may qolsa, o‘sha qatorning so‘nggi so‘zi ustida yozilish holati mavjud. Asardagi harflar yozilishi ham bir muncha aniq berilgan, ammo ba’zida so‘nggi harfning so‘z ustida chiqarib yozilganligini ham ko‘rish mumkin. Ushbu asarning matnida sarlovhaga ajratish, degan narsa yo‘q. Unda matn bir tekisda berilib ketilgan.
7. Matnning yana o‘ziga xosligi- unda so‘zlar turkiy, arabiy va forsiy so‘zlardan tashkil topgan.
8. Asar qo‘lyozmasini o‘quvchi tomonidan bemalol o‘qish imkoniyati qo‘lyozma matni zarar yetkazmasdan saqlanganligidadir.

Ogahiy tarixiy asarlari matnlarining o‘ziga xosligi - u garchand tarixiy voqealikni aks etgan bo‘lsa ham, ham nasriy, ham nazmiy bilan badiiylikka urg‘u berib ketilganligidadir. Asarlarda nazmning qo‘llanishi Ogahiyning shoir sifatida ham o‘ziga hos yuksak qobilyat va iqtidor egasi ekanligiga dalolat qiladi. Uning har bir matndagi so‘zlarni chertib tanlashi, undagi har bir matn qurilishdagi voqealik yo biror bir she‘riy janr bilan, yo arabiy matn, ya’ni Qur’on oyatlari, hadisi sharifi, hikmatli so‘zlar bilan izohlanishi matn mazmuni yanada kuchayishiga olib kelgan. Uning

tarixiy asarlarini ham badiiy asar kabi maroq bilan o'qish mumkin, ushbu asarlarida ilmiy nuqta bilan badiiy nuqtaning kesishuvi bor.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Ғанихўжаев Ф. Огаҳий асарларининг тавсифи.– Тошкент: Фан, 1986
2. O'zb FA Sharqshunoslik instituti asosiy fondidagi 821 raqamli qo'lyozma
3. O'zb FA Sharqshunoslik instituti asosiy fondidagi 5364 raqamli qo'lyozma
4. O'zb FA Sharqshunoslik instituti asosiy fondidagi 7474 raqamli qo'lyozma
5. O'zb FA Sharqshunoslik instituti asosiy fondidagi 5071 raqamli qo'lyozma
6. O'zb FA Sharqshunoslik instituti asosiy fondidagi 7422 raqamli qo'lyozma
7. O'zb FA Sharqshunoslik instituti asosiy fondidagi 9786 raqamli qo'lyozma
8. O'zb FA Sharqshunoslik instituti H. Sulaymonov nomidagi fond 275 raqamli qo'lyozma
9. O'zb FA Sharqshunoslik instituti asosiy fondidagi 7572 raqamli qo'lyozma
10. O'zb FA Sharqshunoslik instituti asosiy fondidagi 9981 raqamli qo'lyozma